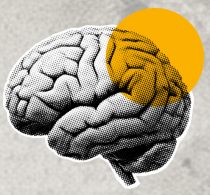
FILOSOFI MED BØRN

Tre gode grunde til at gennemføre filosofiske dialoger i undervisningen

1. Eleverne lærer at tænke selv

Filosofiske spørgsmål er komplekse og har ikke et facit. Ved at beskæftige sig med filosofiske spørgsmål træner eleverne deres evne til at undersøge spørgsmål, begrunde deres synspunkter og tænke kritisk frem for blot at gengive viden.

2. Eleverne bliver bedre til at lytte og samarbejde

Dialogen kræver, at eleverne lytter til hinanden, tager forskellige perspektiver alvorligt og bygger videre på andres idéer. Det styrker både deres sociale kompetencer og klassens samtalekultur.

3. Eleverne oplever, at deres tanker har værdi

I filosofiske dialoger bliver elevernes egne spørgsmål, erfaringer og perspektiver taget seriøst. Det kan styrke deres mod til at deltage, deres selvtillid og oplevelsen af at have en stemme.

DE VIGTIGSTE PRINCIPPER

Den filosofiske dialog

Dialogbegrebet er et paraplybegreb, der rummer mange forskellige typer af samtaler, der har forskellige formål. Den filosofiske dialog efterstræber et bestemt ideal for samtalen nemlig, at samtaledeltagerne i fællesskab og med afsæt i et fælles tredje undersøger, identificerer og definerer forskellige gode svar på et eller flere (filosofiske) spørgsmål.

Dvs. fokus er ikke på blot at lytte til hinanden, at opnå konsensus eller at argumentere for sit eget perspektiv. I den filosofiske dialog handler det om at bruge fællesskabets samlede ressourcer til at finde mange gode (rationelle, logiske, holdbare) svar på et filosofisk spørgsmål.

Ankerspørgsmålet

Et helt afgørende element i den filosofiske dialog er ANKERSPØRGSMÅLET. Det er hovedspørgsmålet, som vi er i gang med en fælles undersøgelse af igennem dialogen.

Man kan forestille sig dialogen som en båd, der ligger for anker på åbent vand. Uden et anker ville vind og strømforhold få båden til at drive væk, men ankeret sørger for at holde den fast. Sådan skal ankerspørgsmålet fungerer i dialogen; som et anker der holder dialogen centreret om det samme hovedspørgsmål.

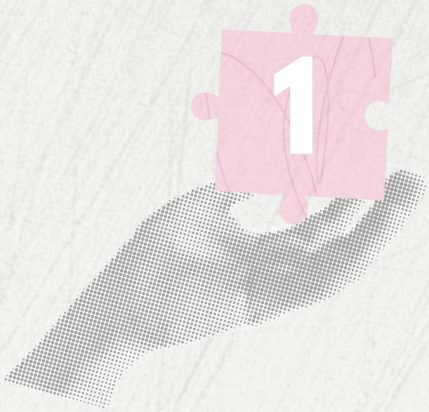
Ankerspørgsmålet skal gentages mange gange undervejs – også flere gange end det umiddelbart virker naturligt – og facilitatoren skal hele tiden hjælpe eleverne med at vende tilbage til det, så dialogdeltagerne ikke ender med at gå i hver sin retning og potentielt tale om hvert sit, uden nogen egentlig opdager det, for så ville der ikke være tale om en undersøgelse af noget fælles.

Der kan stilles nye ankerspørgsmål undervejs, når dialogen tillader det, men her er det vigtigt, at alle deltagerne er helt indforstået med, hvor det nye anker er placeret/hvad det nye hovedspørgsmål er.

Fra underviser til facilitator

I den filosofiske dialog skal du påtage dig rolle som facilitator. Du er i denne sammenhæng ikke underviser eller den, der har en særlig viden i forhold til eleverne og dermed kan svare på spørgsmålene. Til gengæld er du den, der skal hjælpe eleverne med at gennemtænke deres egen holdning og strukturere deres tænkning. Det gør du gennem dine spørgsmål, ved ikke på forhånd at antage hvad eleverne tænker, og ved at lade eleverne tænke selv, tale og lytte sammen. Du skal overbevise eleverne om, at det her ikke handler om hvad du ved eller mener – men det handler om dem!

Du kan hjælpe dette på vej, ved at anvende nogle af følgende faciliteringsteknikker:

Læn dig op af følgende dialogstruktur

Stil ankerspørgsmålet
→ Eleven svarer på ankerspørgsmålet

Stil opfølgende spørgsmål, der får eleven til at uddybe sine antagelser: 'Hvorfor?' 'kan du give et eksempel?', 'Kan du forklare hvad du mener med (x)? 'Hvad betyder (x)?
→ Eleven uddyber måske sit svar

Gentag ankerspørgsmålet.
→ På den måde hjælpes eleven til at koble antagelser og konklusion

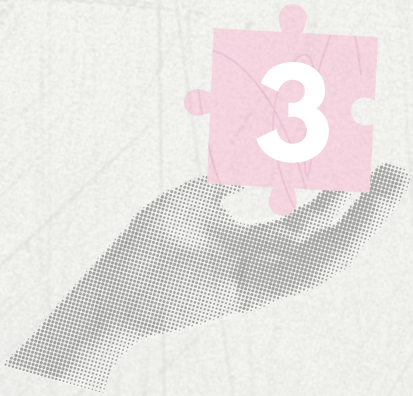
Fortsæt sådan med flere elever og måske ved den samme elev igen af nogen omgange. Vær ikke bange for at gentage strukturen igen og igen. Tit kommer der noget nyt/nogle uddybende detaljer frem i hver omgang, og det hjælper eleverne til at få forklaret sig.

Se evt. denne film produceret af Filosofi i skolen, der viser strukturen : Se film her

Undgå at udtrykke din egen holdning over for eleverne

Vær til stede som en tjener – en tjener er til stede i et selskab, uden at være med. Bestræb dig på, at mens dialogen står på, så er næsten alt, hvad du siger, formuleret i form af åbne spørgsmål, der har til hensigt at hjælpe eleverne med at gennemtænke og udtrykke deres holdning – det handler ikke om at få dem til at indse en bestemt holdning/forståelse af emnet.

Brug ekko

Der kan være brug for at gentage elevers udsagn. Nogle gange for at hele klassen kan høre, hvad der er blevet sagt og nogle gange, fordi der er brug for at summe længere tid over det, der er blevet sagt. Når du gentager, hvad en elev har sagt, så undgå at parafrasere elevens ord, dvs. at gentage elevens ord ved at omformulere det, der er blevet sagt med dine ord. Ekko i stedet for, dvs. gentag elevens ord så nøjagtigt som muligt.

Autentiske spørgsmål

En vigtig drivkraft i den filosofiske dialog er facilitatorens brug af autentiske spørgsmål, dvs. indholdsmæssigt åbne spørgsmål, hvor der ikke efterspørges et bestemt svar (i modsætning til spørgsmål som fx 'I hvilket årstal blev Christian IV født?' eller 'Hvordan fungerer fotosyntese?').

Hvad der gør et spørgsmål autentisk, er i høj grad mindsettet bag spørgsmålet, og hvad læreren forventer af elevens svar. Et spørgsmål med en åben karakter og abstrakt indhold, fx 'Er det forkert at stjæle?', er ikke i sig selv et autentisk spørgsmål, hvis læreren forventer et bestemt svar fra eleven, fx 'Ja, det er forkert at stjæle'. Spørgsmålet er kun autentisk for så vidt at læreren rent faktisk er åben for elevens svar og begrundelser herfor, og spørgsmålet forbliver også kun autentisk, for så vidt at læreren lader det være åbent, hvilke svar, der kan gives på spørgsmålet (dvs. ikke "lokker" eleverne hen mod en bestemt konklusion undervejs i dialogen).

I den autentiske spørgepraksis ligger der altså indlejret et ideal om oprigtig lytning til, anerkendelse af og respekt for elevens perspektiver

Undervurder ikke dine elever

Nogle gange vil dine elever forstå ord og spørgsmål, som du slet ikke forventer, at de forstår. Børn forstår ting, situationer, begreber osv. i deres eget perspektiv og griber fat i det, der umiddelbart falder dem ind. Giv det et forsøg, vær åben for elevens stemme og forståelse.
Derfor: Vær ikke bange for at gå ind i komplekse spørgsmål og begreber
Prøv også de mere abstrakte spørgsmål til eleverne – udforsk hvad de forstår ved begreberne.
Nogle gange bliver man utrolig overrasket over elevernes forståelse og input, andre gange skyder man også over mål (fx at noget var for svært at forstå) og så må man justere.

Bevar et åbent sind og giv tid

Brug mange opklarende spørgsmål:
· "Kan du sige mere?"
· "Kan du forklare det igen?"
· "Kan du give et eksempel?"

Kombiner opklarende spørgsmål som disse med ankerspørgsmålet for at hjælpe eleven med at blive på sporet. Tænk også altid over, om der er andre og flere måder, du kan finde ud af mere om, hvad eleven tænker og mener. Bevar hele tiden et åbent sind (også selvom du tror du ved hvad eleven tænker). Lad hele tiden eleven uddybe og opklare selv og spørg hele tiden dig selv: 'Findes der andre måder, hvorpå jeg kan få mere at vide om, hvad eleven tænker og mener?

Der er flere gode grunde til dette:

1) Vi tror ofte, at vi ved, hvad børnene tænker, når de siger noget.

Men nogle gange kan der ligge noget helt andet bag elevens udtrykte ord, end vi regner med. Derfor skal du undgå med dine egne ord at forklare, hvad du tror, eleven tænker. Brug i stedet for (mange) opklarende spørgsmål, og lad eleven over flere omgange forklare med sine egne ord.

2) Børn har brug for tid til at udtrykke sig og hjælp til at gøre dette, uden at ord bliver lagt i deres mund.

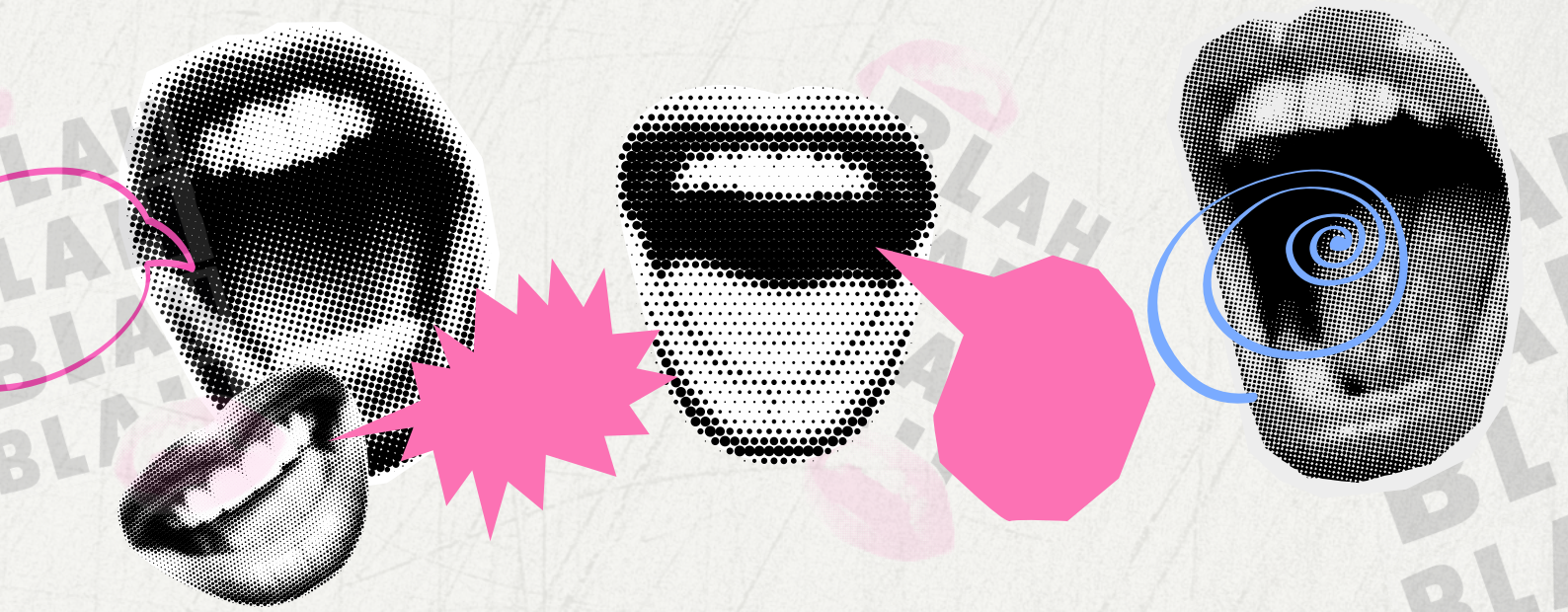
Giv eleverne tid og meget mere tid, end du regner med, til at tænke, når du stiller dem et spørgsmål. Inviter langsommelighed, betænkningstid og tænkepauser ind i dialogen. Ofte giver vi ikke eleverne lang tid nok, fordi vi omsorgsfuldt og med de bedste intentioner gerne vil hjælpe dem med at udtrykke sig og måske også, fordi vi selv kan have svært ved stilhed. Men hvis vi ikke giver eleverne god tid, så risikerer vi at gøre dem en bjørnetjeneste, hvor de ikke får mulighed for øve sig i at udtrykke sig selvstændigt.

3) Nogle gange er det, en elev siger, kun et slutpunkt for en længere tankeproces eller en række uudtalte antagelser.

Facilitatorens fornemmeste opgave er at opklare, fremkalde, lokke eleven til at eksplicitere denne tankeproces – men tving ikke eleven, fremkald det nænsomt og stop igen, hvis eleven ikke er klar til at dele eller udtrykke sig.

Efterstræb bred deltagelse

Et af ønskerne for den filosofiske dialog er, at så mange elever som muligt deltager og bidrager. Flere hoveder tænker bedre end få – hvilket eleverne også gerne må erfare på egen krop. Men det kan være svært, for der er forskel på, hvor verbale elever er, og hvor meget mod de har til at deltage. Du kan forsøge at invitere elever ind ved at:

1) huske at spørge bredt ud:
Er der nogen, der ikke har sagt noget, der gerne vil sige noget?

2) invitere elever direkte
til at sige noget, hvis du fx har overhørt en god pointe i en makkersnak, som du tænker, at eleven måske vil bringe ind i plenum

3) invitere elever til at bidrage på ikke-verbale måder:
Fx er det et svar i sig selv at placere en af illustrationerne på skalalinjen uden nødvendigvis at sige noget eller lave afstemninger, hvor man kan tilkendegive sin mening fx ved at vise tommel op eller ned

4) skabe en tryg, rar og forudsigelig stemning
Fx ved at håndhæve dialogreglerne (som angivet i hhv. Spor 1 – lektion 2, og spor 2, lektion 3)

5) undgå at give korrekthedsfeedback
Når vi siger 'ej, hvor spændende!' eller 'det var et godt svar!' eller 'ja, det er da rigtigt!', eller på andre måder indikerer, at et input var rigtig godt med toneleje eller kropssprog, så risikerer vi enten at eleverne forsøger at gentage for at få samme feedback i stedet for at tænke selvstændigt, eller vi risikerer at komme til at udtrykke, at vi værdsætter nogle elevers input mere end andres. Fokuser i stedet på at bruge et neutralt 'tak' eller lignende, som markerer tak for, at eleven bidrager – ikke ros for hvad eleven bidrager med.

Rammesætning

Rundkredsen

Placer jer altid i en rundkredsen, når I har en filosofisk dialog. På den måde kan alle se og høre hinanden. Det er lettere for alle at være engageret og det virker mere forpligtende. Det fokuserer også elevernes opmærksomhed på hinanden frem for på læreren.

Det handler hele tiden om at få eleverne til at rette fokus væk fra dig som lærer og understøtte dem i elevcentreret dialog.

Tip: efterlad et hul i rundkredsen som du kan gå ud af. Når du oplever at eleverne selv driver dialogen frem, så prøv at trække dig tilbage og ud af cirklen. En anden mulighed er at stille dig i området bag den elev der siger noget – det gør at eleven er nødt til at rette sit svar ud mod cirklen frem for på dig som lærer.

Regler for samtalen

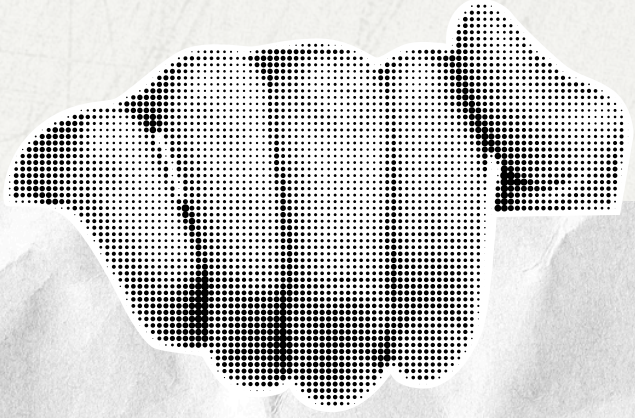
Det kan være en god ide at opridse en slags regler for hvordan man har en god filosofisk samtale. Det er regler du kan vende tilbage til og "håndhæve" undervejs. Det kan virke firkantet med regler, men det kan hjælpe eleverne med at forstå den struktur, der ønskes for dialogen. Hvis eleverne er meget engageret begynder de af og til selv at håndhæve reglerne over for hinanden.

Et sæt grundregler kunne være

1. Når jeg holder taletursfrøen op i strakt arm uden at sige noget betyder det, at der skal være stille
2. Hvis man vil sige noget, skal man række hånden op – men man må ikke have hånden oppe mens andre siger noget
3. Man må kun sige noget, når man har taletursfrøen (se flere variationer af håndsoprækning og ordstyring under 'Faciliteringsteknikker')
4. Det er vigtigt at vi har respekt for hinanden og lytter til hinanden (spørg evt. eleverne her, hvad det egentlig betyder?)
5. Filosofi handler ikke om at finde det rigtige svar. Det handler om at finde mange gode svar.
6. Jo flere der deltager jo bedre – for flere hoveder tænker altid bedre end ét

DIALOG TEKNIKKER

Dit mål som facilitator er at holde dialogen i gang og skubbe dialogen til nye dybder og nuancer samtidig med at du forsøger at engagere (alle) eleverne i at udfodre deres egen og de andres tankegang. For at opnå dette har du brug for teknikker, der fremkalder mange forskellige ideer og hjælper eleverne med at koble hinandens ideer.

Makkersnak

Lad eleverne vende sig mod sidemanden og tale om spørgsmålet i 1-3 minutter.
Brug makkersnak:

- lige efter ankerspørgsmålet, når der er (for) stille, når der er uro, når mange perspektiver er i spil

Brug det ofte. Det giver flere elever mod på at deltage i den fælles dialog.

Du sagde ... jeg mener ...

Træn elevernes evne til at lytte.
Når en elev vil sige noget, starter eleven med at gengive den foregående elevs pointe:
"Du sagde ..."
Derefter kommer elevens eget bidrag:
"Jeg mener ..."

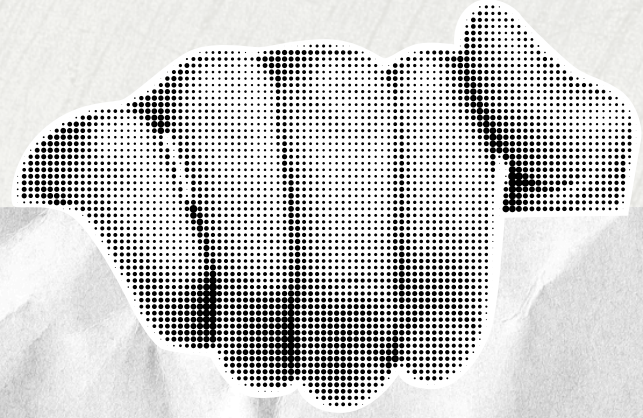
Sokratiske spørgsmål

Tag fat i de begreber, der opstår undervejs.
"August, du siger, at han ikke er fri. Hvad betyder fri?"
Skriv elevernes forslag ned, lav et begrebskort (mind-maps) og placer noter på gulvet. Det gør tænkningen synlig og giver overblik over hvor samtalen har været. Udfordr eleverne med at de ikke må bruge det ord, de skal definere.

Identificer uenigheder

Lyt efter forskellige synspunkter.
Når elever er uenige, bliver dialogen ofte mest interessant. Undersøg sammen:

- argumenterne bag de forskellige synspunkter
- om eleverne bruger de samme begreber forskelligt
- hvad centrale begreber betyder

Forankring

Vend jævnligt tilbage til ankerspørgsmålet.
"Hvad betyder det for vores spørgsmål om, hvorvidt børn er frie?"
Det hjælper eleverne med at fastholde retningen i samtalen.

Jeg er enig, fordi ... / Jeg er uenig, fordi ...

Lad eleverne starte deres bidrag med:
"Jeg er enig, fordi ..." eller *"Jeg er uenig, fordi ..."*
Det hjælper dem med at begrunde deres synspunkter, bygge videre på hinandens tanker og udfordre hinandens ideer

Skab kæder

Stræb efter, at eleverne taler med hinanden frem for kun med læreren.
Hjælp eleverne med at koble deres ideer sammen:
"Anna siger, at fangen ikke er fri, fordi han ikke kan gøre, hvad han vil. Hvad tænker I om den pointe?"

Dr. Modsat

Er alle enige?
Så udfordr eleverne: *"Hvad ville en person, der var uenig, sige?"*
eller *"Kan I finde et argument imod?"*

Ordstyring

Brug taletursfrøen til at styre og tydeliggøre, hvem der har ordet. Giv fx frø ud fra håndsoprækning, eller bed en elev om at række frøen til en ny elev.

Bred deltagelse

Brug spørgsmål og markeringer, der inviterer flere ind i dialogen:

- *"Hånden op, hvis du vil bygge videre på den sidste talers idé."*
- *"Hånden op, hvis du har et andet svar på spørgsmålet."*
- *"Hånden op, hvis du har samme svar, men en anden begrundelse."*
- *"Tommel op, hvis du er enig./ Tommel ned, hvis du er uenig. / Tommel til siden, hvis du er i tvivl eller ser begge sider."*

Ekko

Prøv ind imellem at gentage elevernes ideer. Det kan være en måde at holde fast i en bestemt idé, der bliver præsenteret. Gentag ved at lave ekko, dvs. så præcist som muligt at gentage elevens ord. Undgå parafrasering dvs. hvor du ændrer ordlyden.